

"Kalle Luostarinen ruokkimassa hevosta jouluna Savonrannassa." Kynttilä koristaa hevosenkin jouluaateriaa. Kuva: Pekka Kyytinen 1952 (Finna.fi)

Hevonen suomalaisessa jouluperinteessä

Hevosen merkittävä rooli Suomen historiassa on kiistaton. Eläimet ja etenkin hevoset näyttäytyvät myös joulunviettoperinteissä – ja erityisesti tapaninpäivässä, joka tunnetaan aivan erityisesti hevosten ja hevosmiesten juhlapäivänä. Vuosi sitten Hevosenomistaja-lehden joulunumerossa 4/24 (painettu) tutustuimme hevosiin suomalaisissa joululauluissa. Nyt huomio kiinnittyy erityisesti hevosen rooliin suomalaisissa jouluperinteissä. Kuten arvata saattaa, hevonen on mukana monessa.

Hevoset, ponit ja muut eläimet ovat ehdottomia vetonautoja tapahtumissa aina, mutta erityisesti joulun alla. Vaikkei hevosiin olisi muuta kosketuspintaa, suomalaiset yhdistävät hevosen vahvasti jouluperinteisiin. Eikä ihme!

Hevonen tuo joulun – kirjaimellisesti

Kuusenhaku on suomalaiseen jouluun vahvasti liittyvä perinne. Metsänomistaja voi

pitää kuusen etsintä-, valinta-, kaatamis- ja kuljetusprosessia tärkeää osana jouluun valmistautumistaan, ja sopivan yksilön valinta voi alkaa jo kesäaikaan. Aikoinaan hevonen oli pääasiallinen kulku- ja kuljetusapu aivan kaikessa kulkemisessa, niinpä myös kuusenhaku sekä vaikkapa lahjaostokset hoidettiin hevosella.

Vaikka nykypäivänä kuusi haettaisiin kottiin marketista tai muoviversio varastosta vintiltä, moni hevosenomistaja vie havuja talliin ja tarhoihin hevosten iloksi sekä tun-

nelmaa luomaan. Havun tuoksu liittyykin vahvasti suomalaiseen jouluun.

Jouluaaton sekä etenkin tapaninpäivän porukkamaastoratsastukset ja ajelut ovat monessa paikkaa muodostuneet nykyajan jouluperinteiksi. Toisaalta yksi nykyaikainen käytännöllinen tapa monessa tallissa on hevosten rokottaminen juuri joulun alla. Tämä antaa tunnolliselle hoitoväelle "luvan" pitää hevosillakin muutaman päivän vapaata ilman tunnontuskia liikuttamatta jääneistä hevosista.

"Mistä saamme joulukuusen? Vastaus: hakkuualueelta kaadettujen kuusten latvuksista, kuivilta kankailta raivattavista kitukuusista, haka- ja laidunmailta, oijen varsilta, mutta ei istutuskusitaimikoista." Kuvaaja: Emil Vesterinen, 1920–1949. Lusto - Suomen Metsämuseo

Joulukoriste. Hevosen vetämät vaunut, kyydissä enkeli.

Joulukorteissa hevoset ovat olleet pitkään suosittu kuva-aihe. Nämä kortit ovat arviolta 1900-luvun alkuvuosilta.

Tallin siivous ja koristaminen jouluksi kuuluvat monen hevosenomistajan ja tallinpitäjän jouluperinteisiin siinä missä omassakin kodissa tehtävät valmistelut. Vaikka hevosen rooli yhteiskunnassa on monin tavoin muuttunut, sen asema perheenjäsenenä ja ystävänä ei horju sydämel-tään hevosihmisen talossa.

Myös hevosten ja muiden kotieläinten jouluateriat mainitaan usein vanhemmissa joulumuisteloissa. Nykytiedon valossa toki ruokinnan muutokset on syytä pitää mal-tillisina, jottei joulu mene kirjaimellisesti ähkyä potieissa.

Reellä joulukirkkoon ja kilpaa sieltä takaisin

Hevoset valjastettiin, lapset puettiin ja mat-ka joulukirkkoon alkoi varhain aamulla, jopa aamuyön puolella. Tämä kokemus on piirty-nyt monen vanhemman ikäpolven edusta-jan muistiin tärkeänä ja lämpimänä muisto-na. Onneksi hevosihmiset ovatkin monessa

paikkaa säilyttäneet rekiajoperinteen ja aidon (kirkko)reen kyytiin voi päästä tänäkin päivänä, jollei kirkkomatkalle niin muunlai-selle lenkille ainakin. Isovanhempien kerto-mukset rekiretkistä ovat sekä ajurille että lapsenlapsille mieleistä kuultavaa.

Kotiin päin matkanteko ei sitten monesti enää ollutkaan yhtä leppoisaa. Nopein toisi joulun kotiin. Kulttuurihistoria tuntee myös näitä "kilvwanajoja" kritisoineita kannan-ottoja. Paheksuntaa sai osakseen niin nuo-rison yleisesti ottaen hartaaseen juhlaan sopimaton ilottelu, kilpailujen ulkopuolisil-le aiheuttama vaara kuin hevosten kohte-lukin – ylilyönteihin vaikuttanut helppo sortua, etenkin jos oli tullut nautittua teräs-tystä ennen kilpailua.

Hevonen korteissa, koristeissa ja leluissa

Kulttuuri- ja tiedeaineistojen hakupalvelu Finna (Finna.fi) löytää kuvahaulla useita so-danaikaisia SA-kuvia sotilaista, jotka puhde-

Jouluvalkoon voi törmätä lounaisessa Hämeessä jouluna tai tapaninpäivänä. Kuva: Jouluvalko (lavastettu tilanne kuvausta varten) 1928. Esko Aaltonen/ Museovirasto, CC BY 4.0

töinään nikkaroiivat rintamalla puuhevosia joululahjoiksi. Hevoslelut eri muodoissaan lienevät olleet lahjatoiveiden kärkeä puule-lujen aikakaudelta asti – sittemmin kuvioi-hin ovat tulleet esimerkiksi My Little Ponyt, Schleich-hevoset ja tietysti keppihevokset. Yksi pysyy, ja se on hevosen vetovoima.

"Puhdetyöt, varsinkin näin joulun alla vievät monelta pojalta kaiken vapaa-ajan mutta ajatus siitä kuinka iloiseksi poika tulee saadessaan isältä upean keinuhevosen korvaa kaikki vaivat moninkertaisesti." SA-kuva, kuvaaja Pauli Jänis 1943.

Jouluaattona ei hevostakaan unohdta. Sotamuseo. Kuva Erkki Viitasalo 1941.

Myös joulukorttikuvastossa hevoset, erityisesti reen edessä, ovat olleet suosittuja aiheita jo pitkään. Finnan arkistoihin on kuvattu myös hevosaiheisia joulukuusenkoristeita. Hevonen näyttää suomalaisessa kulttuurissa sopineen kaikkien kuljettajaksi – ihmisen, joulupukin ja enkelinkin.

Tapaninpäivä, hevosten ja hevosmiesten juhla

26. joulukuuta on kristikunnan ensimmäisen marttyyrin eli Pyhän Stefanuksen ja kaikkien marttyyrien muistopäivä. Suomessa muistopäivä on yhdistynyt vanhaan kansanomaiseen hevosjuhlaan, ja näin Pyhästä Stefanuksesta on tullut hevosten ja hevosmiesten suojelija. Nimi Stefanus on kansan suussa jo kauan sitten suomalaistunut muun muassa muodoiksi Tahvanus ja Tapani, kertoo Kielikello-lehden kotisivuilla lukijan kysymykseen vastannut nimistönhuoltaja Tiina Manni-Lindqvist Kotimaisten Kielten Keskuksesta.

Hevosihmisten joulunvietossa tapaninpäivä on näkynyt perinteisesti tapaninajeluina, mieluiten hevosella. Tanssit ja juhlat ovat kuuluneet päivän perinteisiin eri muodoissa jo pitkään. Nykypäivänä tällöin usein alkavat myös välipäivien alennusmyynnit, eräänlainen perinne sekin. Tapaninpäivä on entisaikaan ollut myös suosittu häpäivä. Hämeessä jouluna tai tapaninpäivänä saattaa vierailla myös Jouluvalko – katajakaarista, tyynyistä, laudasta ja tuohes-

ta rakennettu, valkealla kankaalla peitetty hevosnukke, jonka harja ja häntä olivat pellavasta. "Ratsastajan" jalat olivat oljilla täytetyt housut ja huopikkaat. Valkon mukana kulki usein myös apulainen, joka talutti hevosta hillitäkseen sen liikaa vikurointia. Jouluvalko kulki kylässä talosta taloon kertomassa sanomaa vahtajan syntymästä.

Viivi Honkimaa

Lähteet ja lisälukemista:

Kulttuurihistorian Seura: Adventtikalenteri 2023 - Hevonen joulunvietossa ja joulumuistoissa 1900-luvun alun Suomessa. Saatavissa: <https://kulttuurihistoria.net/2023/12/10/adventtikalenteri-2023-hevonen-joulunvietossa-ja-joulumuistoissa-1900-luvun-alun-suomessa/>

Kielikello: Sanojen taustaa: Kuka oli tapaninpäivän Tapani? Saatavissa: <https://kielikello.fi/kenen-mukaan-tapaninpaiva-on-nimetty/>

Aineeton kulttuuriperintö: Jouluvalko. Saatavissa: <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Jouluvalko>